

GOSPODINJA IN MATI

LETO 1944

26. APRILA

ŠT. 17

UZGOJA

Spoštovanje narodnih šeg in navad

Kdor hoče biti narodno zaveden tudi ne sme prezreti ali celo smešiti naših starih šeg in navad, ki so nam jih zapustili naši pradedje in v katerih se zrcali značaj in čud našega naroda. Marsikaj v teh starih navedah ima svoj globok pomen, bodisi, da se kaže v njih naša davna zgodovina ali pa tudi globoka vernost naših dedov.

Tako je n. pr. zažiganje ognja ob kresu zgodovinskega pomena. Sicer s to navado slavimo tudi pomlad, toda kresovi so našemu narodu predvsem spomin na tiste žalostne čase, ko je sosed opozarjal oddaljene sosesde na najhujšo nevarnost, na prihod krutega Turčina.

Priče naše nekdanje lepe družabnosti in vzajemne pomoči so bili po vaseh običaji, ki so skupno meli lan, proso, ličkali in robkali koruzo ko se je tudi po pol vasi zbralo, zlasti mladina, da je bilo delo prej opravljeno. Posebno lepi so bili večeri na preji, kjer ni manjkalo veselega petja a tudi ne pripovedovanja domačih pravljic in legend.

Veseli značaj Slovencev se zrcali o pustu, kakor v sežiganju pusta, žaganju 'babe', obhodu maškar. Vse te običaje so pa nekdanji tudi res praznovati, da so se zavedali razlike med pustom in postom. Danes so se te navade spremenile v razuzdano divjanje, med pustom in postom ne pozna več razlike ne mesto ne vas.

Lepi so bili običaji ob poroki, ki so imeli namen pokazati, kako pomemben korak napravila ženina in nevesta, ko si ustanavljata novo družino. Slovesno snubljenje, vabljenje v svate, vesela vožnja ovenčane neveste in bale, prihod svatov na dom po nevesto, kjer se ona vpričo vseh še enkrat poslovi od staršev in se jim zahvali za izkazane dobrote itd. Večina teh lepih navad se danes že opušča. Za ženina in nevesto je dan poroke kakor vsak drugi dan, ali pa se izrodi v grdo pijančevanje. Prav tako pri fantovski zaporici, kadar gre nevesta v drugo vas.

Največ naših običajev je v zvezi z verskimi prazniki, kakor kolednice ob Novem letu, strašenje Boga z razgljami na Veliki teden, sekanje pirhrov o Veliki noči, peka velikonočnih kruhkov in še mnogo drugega.

Naš narod je poznal nekdanj tudi lepše zabave, kakor jih pozna danes. Tako je bilo v navadi petje naših domačih pesmi, lepi so bili domači plesi zunaj na prostem pod košatimi lipami, ob belem dnevu in ob prisotnosti vse vasi. Ti plesi so se ohranili med Slovenci le še v Belokrajini. Prav je, da se mladina povesele, a koliko lepši in nenevarnejši so bili tudi plesi, kot je danes tisto skrivno uhajanje v gostilno, kjer se pari ob godbi hreščeče harmonike v zakaženih prostorih in med razuzdanim pijančevanjem divje vrte. Namesto narodnih pesmi pa popevajo poulične, dvoumne ali celo naravnost nesramne popevke.

Ali ne bi bilo dobro, našo mladino zopet naučiti takih narodnih plesov in narodnih pesmi ter jim vliiti stud do tistega divjega veseljačenja in razgrajanja po gostilnah, kjer je že marsikatero deklo izgubila svojo poštenost in marsikateri mladenič celo svoje življenje.

Omeniti moram še našo narodno nošo, ki se vse preveč opušča. Kako slikovite so bile slovenske narodne noše, kako krasna je peča, res pristno slovensko žensko pokrivalo. Res, da je nabava narodne noše kaj draga reč za marsikatero žensko, a zato tudi drži za celo življenje. Kaj so napram njej cunjašte obleke iz svile, v katerih hočejo kmetška dekleta posnemati mestne gospodične. Tudi moški so se držali prej bolj domačega platna, dokler niso tovarniški izdelki izpodrinili kolovrata. Morda bomo zdaj po vojni spet morali seči po njem, kar bi bilo zelo prav.

Tudi pohištvo in vezene so lahko okrašene z našimi narodnimi okraski, z nageljini in srci. Vsak narod se postavlja s svojimi ročnimi izdelki, zakaj bi se tudi mi ne, saj nismo v tem oziru med zadnjimi.

Na naših oknih pa naj zopet cveto naše narodne cvetice, nagelj, roženkravt in rožmarin, brez katerih naša dekleta nekoč niso povezovala šopkov in brez katerih nekdanj ni še lant k naboru.

Nazaj k našim narodnim navedam, nazaj k narodni pesmi, k narodni noši, pa tudi nazaj k naši nekdanji domači vzajemnosti in globoki vernosti.

PERUTNINA

Prirerica nerutnine

Je za kmeteka gospodinjstva posebno važna.

Prirerica je treba pri vsaki priložnosti pomagati kanju perutnine po vaseh število zopet dopolniti. Perutnina pa je tudi tista, ki daje v najkrajšem času in z najmanjšimi stroški najprej korist. Ker je že tudi splošno pomanjkanje goveje živine in prašičev, ki so bili glavni vir dohodkov na kmetiji, bi si začasno lahko pomagali s tem, da razen kur redimo tam, kjer le razmere dopuščajo, v večji množini gosi, pure ali race. Za jajca, piščance, kopune, pure, race, gosi izkupimo sicer manj kakor za kravo, vola ali pitanega prašiča, pa dohodki ne usahnejo vse leto, če je gospodinja dovolj vešča v vzreji in oskrbi perutnine. Iz malega raste veliko! Pri dobrem perutninarstvu se to dobesedno uresniči, kar vedo gospodinjje iz lastne izkušnje in s čimer se lahko okoristijo danes, ko so pri vseh neizglednih navezani samo na lastno pomoč, podjetnost in iznajdljivost.

Najvažnejše za dobro obratovano, rentabilno perutninarstvo je, da imamo živali in jajca za prodajo vse leto, tudi v tako imenovani mrtvi sezoni. Vsako delo je sredstvo za dosego cilja. Da cilj ne izpodleti, je treba način dela dobro premisliti in si napraviti smotni načrt. To velja tudi pri perutninarstvu. Po slovenskih kmetijah po večini rede kure, le v ptujekem in ljutomerskem okraju ter Prekmurju nekaj več gosi, rac in pur. O kurjerstju so naše gospodinjje že precej poučene, manj znano je, kako je treba rediti pure, race in gosi, zato nekaj besed o tem.

Pura je doma iz Srednje in Severne Amerike. V Srednjo Evropo je prišla šele v 16. stoletju. Od vseh domačih živali se je pura najpozneje udomačila, zato ima še precej lastnosti divje ptice: ljubi svobodo (gre tudi po dva kilometra daleč od doma ter se ne zna vrniti); malo nese in barva jajc (rumenkasta lupina z rjavordečimi pikami) je ista kakor barva jajc divjih pur.

Najlaže in najceneje goje pure tam, kjer so planjave pašnikov in gozdov. Tam si pura sama išče ves dan hrane: žuželke, črve, zelenje in je v tem času ni treba doma krmiti. Če goje večjo množino pur, je dobro, da imajo pastirčka, zaradi tega, ker se živali daleč odstranijo od doma in jih je zvečer težko najti, in tudi zaradi tega, da ne zaidejo na polje ali v vinograd, kjer povzročijo pravo opustošenje.

Za plemo uporabljajo dve leti stare živali, ker so šele te popolnoma razvite. Enemu puranu lahko dodelimo po deset pur. Ko dobijo pure spomladi živordeč greben, pričnejo nesi. To je v času od konca februa-

arja do konca aprila. Najraje nesejo pod kakim grmom ali na skritelem mestu, zato je treba paziti. Ne znese več kakor dvajset do trideset jajc. Puri se podloži dvajset jajc, ki jih zelo pridno vali osem in dvajset dni. Ker sama ne gre iz gnezda, jo je treba v začetku valjenja vsak drugi dan proti koncu pa vsak dan dvigniti, da se naje in očisti. Prehrana malih puric je ista kakor pri piščancih, le da jim dajo malo več beljakovinske hrane in zelenjave. Mlade purice so zelo občutljive za vlago in mrz ter je treba do časa, ko dobé perje in gobe po vratu ter glavi, nanje veliko bolj paziti kakor na piščance. Najbolj jim škoduje rosa in dež. Z desetimi tedni, ko dobijo perje in živordečo barvo po vratu, postanejo odporne in se dobro ter hitro razvijajo.

Gospodarski pomen pur je v mesu. Najboljše so mlade, opitane pure. Najfinjše meso dajejo, če jih pita jo z ječmenovim zdrobom, iz katerega skuha jo na mleku žgance ali pa kar na mleku kuhan ječmen. Pitanje traja do šest tednov in pur med pitanjem ne smejo zapirati v kako tesno gajbico kakor drugo perutnino, ampak naj bodo na prostem, ograjenem prostoru. Manikati ji ne sme zelenja. Če sama žre, je dobro, ako pa ne, jo je treba piti. V času pitanja naj ima namesto vode mleko, še boljše je kisl mleko. Pri nas navažno pita jo pure s koruznimi žganci in orehovimi jedrci. Z jedrci prični tako: prvi dan daj jedrc za en oreh, drugi dan za dva, tretji za tri itd., da prideš na trideset, potem greš postopno nazaj, da prideš spet na en oreh. Dve ali tri leta stare pitane pure tehtajo lahko do deset kilogramov.

Nasveti za dom

Kaktusi potrebujejo vlažen zrak in ne smejo nikdar ostati na močnem soncu. Če jih imamo na oknu, tedaj poskropimo večkrat šipe z vodo.

Za zabijanje žebijev je treba posebno spretnosti. Najbolj trdni so žebiji če luknjo zamažemo z mavcem ali drugo tvarino. Če žebija ne moremo zabiti v zid, ga zdrgnemo z jedratim nilom.

Kutine so izvrstno sredstvo proti črevesnemu katarju. Kdor je podvržen tej bolezni, naj uživa kompot ali marmelado iz tega sadja.

Madeže od črnila odstranimo s svetle tkanine z mešanico 50 g kosit soli, 50 g solne kisline na četrt litra vode. Bodí previdna! Nato pa takoj izperí s čisto vodo.

Kaj je treba bolnikom?

Nobenega dvoma ni, da more okolica mnogo doprinesiti k temu, da se bolnik dobro počuti. Ni vseeno, kakšna je oskrba in kako z njim ravnamo. Ravno nasprotno: bolnik je v tem oziru mnogo bolj občutljiv in zato moramo še mnogo bolj paziti, da ne opustimo tega, kar blagodejno vpliva nanj in se izogibamo vsega, kar bi ga utegnilo razburiti.

Predvsem moramo paziti, da bo bolnikova soba kolikor je le mogoče prijazna in svetla. To dosežemo na ta način, da odstranimo iz sobe vse nepotrebne predmete in pohištvo; namesto tega pa prinesemo nekaj svežega cvetja in skrbimo, da v sobi nikdar ne manjka svetlobe in svežega zraka.

Velika muka za bolnika so obiski, ki mnogo govorijo, posebno še o raznih boleznih, ki so se slabo končale. Take razprave ne spadajo v bolniško sobo. Če bolnik začne govoriti o svoji bolezni, to še ni nikak razlog, da bi obiskovalec začel obujati svoje spomine in pripovedoval o boleznih vseh svojih sorodnikov. Pusti, da bolnik najprej pove vse kar ga teži, potem pa skušaj obrniti pogovor v drugo smer. Pripovedovanje o nesrečah in zločinih bolnika najbolj razburi. Prav tako o prepirih in razprtijah. Kako naj vendar ozdravi, če so njegovi živci, ki so še tako slabotni in neodporni, neprestano razdraženi? Nikar ga ne spravljaj v slabo voljo, tudi če si sama nerazpoložena. Ne pozabi, da si zdrava, da si torej lahko pomagaš, medtem ko je on bolan in potreben tuje pomoči. Vesel in živahen človek more narediti pri bolnikih več dobrega, kot si sploh more misliti.

Če oskrbuješ bolnika, pazi tudi na njegovo razvedrilo. Glej, da se ne bo preveč utrujal, a tudi, da se ne bo dolgočasil. Prinesi mu lepih knjig ali kaj drugega. Ženske se včasih radi kratkočasijo z ročnim delom.

Nikdar ne bodi nepotprežljiva, tudi če je bolnik sam nepotprežljiv. Ne pozabi, da bolnik gleda s svoje bolniške postelje na svet čisto drugače kot zdrav človek.

Bolnik mora imeti popoln mir, zato naj po možnosti otroci ne prihajajo v njegovo sobo, razen če jih bolnik izrecno želi. Zato ti bo hvaležen, če boš vestno skrbela, da bo mir okrog njega.

Bolan človek ne potrebuje pomilovanja, ampak razumevanja. To velja posebno pri težko bolnih. Iz sočutja izvirajo včasih besede, ki so sicer dobro mišljene, ki pa morajo težiti bolnika potem še cele ure. Z razumevanjem pa te čisto drugače. Če se postavi vimo na bolnikovo stališče in skušamo po-

misliti, kaj bi želeli, ako bi bili na njegovem mestu, ga bomo lahko čudovito razumeli. Tedaj bomo znali opravičiti tudi njegovo preobčutljivost in bomo skrbeli da mu ne bo treba prenašati več, kot je nujno potrebno.

Tudi tolažbe je bolnik potreben. Vendar je treba znati prav tolažiti. Vsakomur ni po volji, da mu neprestano ponavljamo, da bo kmalu ozdravel. Tako poudarjanje vznemirja prej nezaupanje. Saj sam ne misli, da je že na koncu, zato nima pomena, da ga tolažimo v tem smislu.

Bolniku je treba predvsem uvidevnosti, dobrote in pripravljenosti za pomoč. Naj bodo bolniki taki ali taki, eno imajo skupno, namreč hrepenenje, da bi čimprej ozdraveli. To hrepenenje moramo skušati razumeti in pomagati do uresničenja. Ozdravljenje ni samo stvar zdravnika in tistega, ki bolniku streže, ampak vsakega posameznika, ki pride v njegovo bližino. Ker si brez dvoma vsakdo želi, da bi v podobnem primeru drugi z njim prav ravnali, zato moramo gledati na dolžnosti nasproti bolniku z vso resnostjo in jih vestno izpolnjevati celo tedaj, če zahtevajo od nas premagovanja in samozataje.

Janezkova prva zmaga

Janezek mi je ime. Zdrav in krepak otročiček sem. Tudi moj glas je zelo krepak in se sliši daleč naokoli. Zaenkrat imam še malo želja: mleko, spanje in snago. Če se izpolnijo te tri moje želje, tedaj sem tih in miren. Ako pa jih domači ne upoštevajo, tedaj lahko postanem zelo neprijeten in glasn. Najtežje je z mlekom: tega mi ljudje ne privoščijo v zadostni meri. To pač ni nič drugega kot prava skopost, da me pustijo čakati kar cele štiri ure, preden mi prinesejo tisto ubogo porcijo mleka. Saj že to ni prav, da me umetno hranijo. Koliko bolj bi se počutil na materinih prsih.

Pred kratkim sem slišal, kako sta se pogovarjali mati in stara mama. Babica je dejala: »Štiri ure čakanja je vendar preveč za tako majhnega otročička. Pred štiridesetimi leti smo hranili otroka vsaki dve uri.« Mati se boji da bi zbolel, če se ne postavi po štiri ure. Trdi, da se bom že privadil na to, le zelo energična mora biti in ne ponuščati. Torej gre za energičnost. Dobro. Zdaj bomo pa videli, kdo zna biti bolj energičen. Star sem že tri tedne, a se še nisem navadil na post. Ravno nasprotno. Vsak dan sem bolj lačen in tudi moj glas je vedno močnejši. Ko sem nekega popoldne že pol ure kričal na vse orlo, je mati odšla vsa zbegana k babici in ji rekla: »Prosim te, pri-

di in pomagaj mi. Otrok je brez dvoma bolan. Pogledati morava, če ima vročino. Kriči kot divji, trga si desno uho in si bo razpraskal ves obraz. »Ni si upala izgovoriti strašnih besed »ušesno vnetje«. Res je moje uho čisto rdeče, na obrazu in ustnicah se poznajo sledovi nohtov. Zvijam se kot presekana glista in vpijem na vse pretege. Stara mati me je vzela iz zibelke in me nesla k oknu. Svetloba me je zanimala, zato sem utihnil. »Če bi malček imel ušesno vnetje, bi tudi sedaj še kričal. Prepričana sem, da je popolnoma zdrav; samo lačen je.« »Nemogoče,« je izjavila mati, »čakati mora še eno celo uro.« »Veš kaj,« je dejala babica, »dajmo mu za poskušnjo nekoliko mleka. Če bo potem tiho, bolezen ni tako huda.« Mati je odhitela po steklenico. Ker me svetloba ni več zanimala in se je želodec vedno huje oglašal sem začel znova kričati, kot da bi bil obseden. »Vidiš,« je dejal oče, »otročček brez dvoma hudo trpi.«

Oče je postal nekoliko zamišljen. Bržkone je mislil na najino romanje okrog hiše. Votter je kar precej vlekel. Bilo je sicer hladno, a zeblo me ni. Pa da bi se bil kljub temu prehladil? Končno je le dospela težko pričakovana steklenica. Izpraznil sem jo do dna in takoj zaspal. Spal sem cele tri ure. Od samega veselja je mati kar pozabila na termometer. Ko sem bil teden dni starejši, so me stehali. Niti en gram nisem tehtal več kot pred enim tednom. Kako neki? Malo mleka, malo spanja, zato pa mnogo več rjovenja; od tega se pa človek nikakor ne more zrediti, pa naj bo še tako majhen otročček. Slišal sem sicer omenjati večji obrok mleka, a ostalo je le pri besedah. Tedaj pa se mi je zdelo vse skupaj že preneumno. Sklenil sem, da bom danes zbral vse svoje sile in tako vrešal, da bom domače pritiral do obupa. Ko sem torej že celo uro trobil kot najbolj mogočna tromba, je bila moja uboga mati že kar izmučena in debele solze so ji polzele po bledih licih. Z jokajočim glasom me je vprašala. »Kaj ti je, moj ubogi mali angelček?« »Mleka mi daj,« sem kričal na vse grlo. Babica je slišala vse iz sosednje sobe. Šla je h očetu in mu rekla, naj gre pomagat, ker je mati že popolnoma onemogla. Oče je prihitel k zibelki. »Zdaj sem pa že sit stradanja in kričanja. Od sedaj naprej bo otrok dobival na mojo odgovornost mleko vsake tri ure. Če bi mu to škodovalo, bomo že pravočasno opazili.« To je pomagalo.

Zdaj nisem bil samo sit, ampak sem tudi dosegel svoj namen; zmagal sem. Noben zmagovalec se ni tako veselil lovorjavega venca, kot jaz svoje ljube stekleničke in zavesti, da bom zdaj dobil več mleka. Zdaj se je zopet vrnil mir v hišo. Nihče ni bežal več pred menoj iz sobe, nihče se ni več prerekal, nihče ni več jokal.

Ko so po enem tednu domači ugotovili, da sem se zredil za celih 170 gramov, tedaj je zavladalo v hiši veliko veselje.

Kar sem vam pripovedoval, je vse čista resnica, kajti iz svojih drobnih prstkov ne morem izsesati niti mleka, niti lažljivih zgodb.

Zdaj pa želim vsem fantičkom obilo mleka in energije. Slabotne deklince ne potrebujejo toliko hrane. Brez dvoma sanjajo že v pleninah o »vitki liniji«.

Nenavadna poroka

Med raznimi narodi naletimo na najraznovrstnejše poročne običaje. Zelo nenavadna je poroka na Novi Gvineji, kjer gre mladenič po svojo izvoljenko v namenoma nezavarovano vas, pobije dekle na tla in jo odvede v svojo kočo. S tem je že postala njegova žena, brez kakršnih koli drugih obredov ali formalnosti. V spomin na navado, ki je vladala nekoč pri mnogih narodih, da so namreč ženske s silo odvedli, odvedejo tudi še danes ponekod nevesto z navideznim nasiljem na ženinov dom. Kolikor bolj se nevesta ustavlja in protivi, toliko bolj slavijo njeno sramežljivost. Ponekod pripeljejo nevesto, sedečo na vrhu voza, naloženega z bala.

Na Norveškem gresta novoporočenca na hrib, odkoder se na smučeh spustita v nižino. Na Holandskem uporabljajo drsalke.

A tudi pri omikanih ljudeh naletimo na nenavadne poroke, ki pa nimajo nobene zveze z narodnimi običaji. So to muhe posameznikov, ki se hočejo s kakimi posebnostmi postavljati, ali pa jih vodi k temu kak drug nagib. Pri večini takih primerov bi bilo mogoče domnevati, da se ženin in nevesta ne zavedata preveč resnosti zakonske zveze ali pa da jima je tudi to le šport. Tako bi lahko trdili o dveh Američanin, ki sta se poročila v potapljaškem zvonu, šest metrov pod morsko gladino. Baje so bili vsi navzoči, s protestantskim pastirjem vred, v kopalnih oblekah.

Drug novoporočen par pa je odšel takoj po poroki na Himalajo, kjer je preživel medene tedne v višini 3000 metrov v šotoru. Njuno spremstvo je moralo ostati v razdalji treh ur hoda, ker sta hotela ostati popolnoma sama. Šest tednov sta bivala nad oblaki. Samo da pozneje nista »padla z nebes«!

Neka francoska plesalka je slavila svojo poroko na gledališkem odru v kletki divjih zveri. Tudi nek krotilec se je poročil med divjimi zverinami, ki so pri poroki tvorile častno stražo.

Nek pomorski kapitan je odplul takoj po poroki z mlado ženo v majhnem čolnu na odprto morje. Svojo pustolovščino sta novoporočenca drago plačala, kajti nikdar več se nista vrnila. Na Dunaju se je neka poroka izvršila v izloženem oknu. Obred pa menda ni bil izvršen do konca, ker je policija udeležence pregnala.